

การแพร่ระบาดของ COVID - 19 กับการใช้พื้นที่สาธารณะและความเป็นเมือง^๑

ปิยะขวัญ ชมชื่น^๒

เป็นเวลากว่า ๑ ปี นับตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ที่องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้ประกาศให้การแพร่ระบาดของ COVID-19 เป็น “การระบาดใหญ่ (Pandemic)” หลังจากที่ COVID ได้ลุกลาม แพร่ระบาดไปยังหลายประเทศทั่วโลกอย่างรวดเร็ว^๓ ตลอด ๑ ปีที่ผ่านมา COVID-19 ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ขัดขวางการดำเนินชีวิตตามปกติประจำของประชาชน ความเป็นอยู่ในที่ชุมชนหรือในเมืองต่าง ๆ อยู่ในภาวะวิกฤตทั้งด้านการรับมือทางสาธารณสุข การจัดสรรทรัพยากร การขับเคลื่อนกิจกรรมที่ไม่สามารถดำเนินการได้โดยปกติ การแพร่ระบาดของ COVID-19 เป็นปัญหาที่ทำลายการดำเนินงานของหลายภาคส่วน และทำให้เห็นถึงความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเมืองในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงมักเกิดขึ้นในเขตเมืองหรือพื้นที่ชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรในระดับสูงแล้วมักจะก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างเมื่อมีการแพร่กระจายเชื้อ COVID-19 จากชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือในเมืองใดเมืองหนึ่ง^๔

ในการจัดการความท้าทายข้างต้น สหประชาชาติ โดยโครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ (UN-Habitat) ได้ให้ข้อเสนอแนะประเด็นการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะและเมืองของภาครัฐในการรับมือกับการแพร่ระบาดของ COVID-19 อย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนา การเตรียมความพร้อมสำหรับการแพร่ระบาดที่อาจเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันที่สามารถนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศไทยได้ ดังมีสาระสำคัญที่น่าสนใจดังต่อไปนี้^๕

^๑ บทความนี้เผยแพร่เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

^๒ บุคลากรจัดทำข้อมูลกฎหมาย ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

^๓ WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020

<https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

^๔ Future of Cities Will Shape Post-COVID-19 World - MARCH 2, 2021 - The World Bank Group

<https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/03/02/future-of-cities-will-shape-post-covid-19-world>

สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

^๕ UN-Habitat Guidance on COVID-19 and Public Space - June 2020

๑. พื้นที่สาธารณะ (Public spaces) เป็นสินทรัพย์ (asset) ที่สำคัญในช่วงวิกฤต

เมื่อเกิดโรคระบาด พื้นที่สาธารณะจะเป็นพื้นที่ที่มีความจำเป็นในการจัดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นการชั่วคราวที่จะต้องจัดตั้งอย่างรวดเร็ว เช่น การบริการด้านสาธารณสุข การแจกจ่ายสิ่งของอาหาร และทรัพยากรที่จำเป็น และเป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เพื่อการพักผ่อน สำหรับประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่จะได้ใช้ประโยชน์ในการเข้าถึงบริการเพื่อสุขภาพต่าง ๆ

๒. ระบบการเชื่อมต่อพื้นที่สาธารณะและถนนที่ดี

ช่วงของการใช้มาตรการ lock-down และการรักษาระยะห่างทางกายภาพ (physical distancing) ปริมาณยานพาหนะบนท้องถนนในหลายประเทศลดลงอย่างเห็นได้ชัด เช่นเดียวกับกับจำนวนผู้ใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะที่ลดลงมากถึงร้อยละ ๘๐ ในบางเมือง บางแห่งได้จัดสรรพื้นที่ถนนขึ้นใหม่เพื่อเพิ่มเส้นทางอำนวยความสะดวกประชาชนในการสัญจร สร้างโครงข่ายการเดินทางที่เชื่อมต่อพื้นที่ทั่วทั้งเมือง เพิ่มเส้นทางสำหรับคนเดินเท้า และลงทุนในการสร้างเมืองสีเขียวเพื่อลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ สร้างคุณภาพอากาศที่ดีต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน

๓. จัดสรรจำนวนที่ดินที่จะใช้เป็นพื้นที่สาธารณะและถนนเพิ่มเติม

การใช้มาตรการรักษาระยะห่างทางกายภาพ (physical distancing) จะต้องมีพื้นที่ที่เพียงพอสำหรับประชาชน จำนวนที่ดินในเมืองที่จัดสรรเพื่อการใช้ประโยชน์สาธารณะจะต้องขยายและเพิ่มจำนวนเพื่อสร้างเมืองที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น (Resilient Cities) เช่น เพิ่มเส้นทางเดินเท้าสำหรับประเทศที่มีคนเดินเท้าจำนวนมากและมีพื้นที่ไม่เพียงพอ

๔. สร้างพื้นที่สาธารณะที่มีความยืดหยุ่น

เมื่อเกิดโรคระบาดพื้นที่สาธารณะจำเป็นต้องถูกใช้งานเพื่อดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับแต่ละสถานการณ์ เช่น จัดตั้งศูนย์บริการด้านสาธารณสุขชุมชน จัดสรรพื้นที่ตลาดอาหารเป็นการชั่วคราวเพื่อกระจายพื้นที่การรวมกลุ่มของตลาด ลดแหล่งชุมนุมชนและพื้นที่แออัด หรือการจัดสรรที่จอดรถ เป็นต้น

๕. การจัดสรรบริการสาธารณะที่สำคัญจำเป็น

พื้นที่สาธารณะจะถูกใช้เป็นที่แจกจ่ายสิ่งของ ให้บริการสาธารณูปการ (public facilities) ที่จำเป็นแก่ชุมชนและผู้ขาดแคลนในช่วงที่มีการระบาดของโรค เช่น การจัดสรรผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด จุดบริการน้ำดื่ม และห้องน้ำ

๖. พื้นที่สาธารณะเพื่อการดำรงชีพของผู้มีรายได้น้อย

พื้นที่สาธารณะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ต้องพึ่งพาพื้นที่สาธารณะในการหาเลี้ยงชีพ ตัวอย่างเช่น การทำงานในเมืองของแอฟริกามากกว่าร้อยละ ๖๐ เป็นการทำงานนอกระบบ โดยส่วนหนึ่งประกอบอาชีพค้าขาย ในช่วงการใช้มาตรการ lock-down จึงมีความจำเป็นที่จะต้องอนุญาตให้ผู้ค้าขายริมทางสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้และจัดหาพื้นที่สำหรับการค้าขายเพิ่มเติม โดยมีมาตรการรักษาระยะห่างที่เหมาะสมเพียงพอ

๗. พื้นที่สาธารณะเป็นแพลตฟอร์ม (Platform) สำหรับการแบ่งปัน

พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่จะใช้สำหรับการแบ่งปันและการเชื่อมต่อระหว่างผู้คนและสถานที่ โดยเฉพาะเพื่อให้รัฐบาลใช้ประโยชน์ในการสื่อสาร เผยแพร่ข้อมูลที่ต้องชัดเจนเกี่ยวกับมาตรการป้องกันการระบาดของโรค ข้อมูลด้านสุขอนามัยที่ดี การรักษาระยะห่างทางกายภาพ สร้างความเข้าใจให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลที่ไม่บิดเบือน และเป็นเวทีสำหรับการหารือระหว่างภาครัฐกับประชาชน

มาตรการจัดสรรพื้นที่สาธารณะในระยะกลางและระยะยาว (Medium and long-term interventions)

๑. การกระจายพื้นที่สาธารณะอย่างเท่าเทียมสำหรับประชาชนทุกระดับ

การระบาดของ COVID-19 ได้แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันของประชาชนในการเข้าถึงเชิงพื้นที่ ผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ สวนหย่อม หรือสนามเด็กเล่น ได้โดยง่าย รัฐบาลท้องถิ่นจำเป็นต้องตรวจสอบและจัดสรรพื้นที่สาธารณะที่เปิดโล่งและให้มีที่ตั้งกระจายอยู่ทั่วเมืองและมีถนนเชื่อมต่อถึง ส่งเสริมการเดินเท้า การขี่จักรยาน สร้างพื้นที่ให้ประชาชนสามารถรักษาห่างทางกายภาพ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างยืดหยุ่นในพื้นที่สาธารณะ พร้อมกับยึดแนวคิดว่าไม่มีใครไว้ข้างหลัง (leaving no one place behind)

๒. แนวคิดเมือง ๑๕ นาที (15-minute compact city neighbourhood)

การระบาดของ COVID - 19 นำมาซึ่งมาตรการจำกัดการเดินทาง แนวคิดเมืองกระชับหรือเมืองที่สามารถเดินทางได้ภายใน ๑๕ นาทีอาจเป็นโมเดลที่ถูกนำมาใช้มากขึ้น เนื่องจากประชาชนจะสามารถดำเนินกิจกรรม ทั้งการทำงาน โรงเรียน การจับจ่ายซื้อของ บริการสุขภาพ และการพักผ่อนได้ภายใน ๑๕ นาที โดยการเดินเท้า ขี่จักรยาน หรือระบบขนส่งสาธารณะ ซึ่งการดำเนินการเรื่องดังกล่าวจะสามารถทำได้ต่อเมื่อมีการกระจายการบริการสาธารณะ ถนน และพื้นที่สาธารณะได้เท่าเทียมกันทุกพื้นที่

๓. การออกแบบและบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะเป็นกุญแจสำคัญในการต่อสู้กับการแพร่ระบาดของ COVID - 19 ที่ควรได้รับการออกแบบโดยมีระยะห่างทางกายภาพและต้องสามารถทำความสะอาดได้อย่างทั่วถึงและเป็นประจำ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการสัมผัส เช่น ประตู หรือเฟอร์นิเจอร์

๔. การสร้างความสามารถในการฟื้นตัวของสังคม (Build social resilience)

การแพร่ระบาดของ COVID - 19 ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่โดยปกติของคนในสังคม และสร้างความท้าทายต่อวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมซึ่งอาจสร้างความไม่คุ้นชินในการใช้พื้นที่สาธารณะ องค์ประกอบทางสังคมและการเชื่อมต่อของพื้นที่สาธารณะยังคงมีความสำคัญที่จะสามารถช่วยเสริมสร้างการฟื้นตัวของชุมชน เช่น การสร้างพื้นที่กิจกรรมร่วมกันในชุมชน

ท้ายที่สุด ข้อมูลจากโครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ (UN-Habitat) ได้ให้ข้อสังเกตว่าประสบการณ์จากการแพร่ระบาดของ COVID - 19 อาจนำไปสู่ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ หลากหลายภาคส่วนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตั้งแต่การดูแลด้านสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย งบประมาณ การพัฒนาชุมชน ไปจนถึงงานด้านการศึกษาวิจัยซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่จะต้องได้รับการสนับสนุนผ่านการกำหนดนโยบายของรัฐ สร้างวาระการพัฒนาเมืองและชุมชนสีเขียว สร้างระบบสาธารณสุขที่ดี เพื่อลดอัตราการแพร่ระบาดของ COVID-19 และการระบาดที่อาจเกิดขึ้นได้อีกในอนาคต

*****